

J. N. D. N. I. C.

DISPUTATIO ETHICA

De

PRINCIPIIS ACTIONUM MORALIUM

QUAM

*Ex consensu & suffragio Amplissimæ
Facultatis Philosophicæ in Regia*

Aboënsi Academia

SUB PRÆSIDIO

PRÆCLARISSIMI VIRI.

DN. M. AXELII Kempes

Philosophiæ Practicæ & Historiæ

Professoris ordinarij Celeberrimi,

Præceptoris ac Promotoris omni

observantiæ genere æternum colendi.

*Pro summis in Philosophia honoribus & privi-
vilegijs consequendâ modeste Erudito-
rum censura subijcit.*

ERICUS E. FALANDER.

*Ad diem 2. Decemb. Anni 1665 in Auditorio
superiori & maximo, horis solitis.*

A B O Æ,

Excusa à PETRO HANSONIO A. F.

Zacharias Fahl.

S.^æ R.^æ M.^{tis}

REGNIq; SVECIAE
SENATORIBUS
REGII, IN MAGNO DUCATU
FINLANDIAE, IUDICII

PRÆSIDI ET CONSILIARIIS
PERILLUSTRIB; ac GENEROSISSIMIS:

DN. ERICO Sparre / Lib.

Baroni de Cronebergh / Domino
de Hoffrönöb & Däderödn &c.

DN. HENRICO Horn /

Lib. Bar. de Marienborg Dn. de
Wenden / Warsala & Ingeritz &c.

DN. LAURENTIO Creütz lib.

Bar. de Cassaritz, Dn. de Sarfvelax
Abborfors & Viuxela &c.

Dominis suis Clementissimis

U T E T

GENEROSIS, Nobiliss. ac Consultiss.

DN. Vice PRÆSIDI, ac Dominis AS-
SESSORIBUS prædicti Regij Iudicij

Patronis ac Promotoribus magnis

Præfens hoc exercitium Academicum

Summâ animi subiectione

offert

Per Illustres & Generosissimi Ba-
rones, DOMINI Clementissimi.
Generosi, Nobiliss. & Consultissimi
Domini, Patroni ac Promotores
magni

Mirahuntur procul dubio Per Illustres Ex-
cell.^æ V.^æ Regiumq; hoc iudicium,
quod ego, clientum minimus, Celsis Per-
Ill.^{um} Excell.^{um} V.^{um} Regijq; hujus iudicij
nominibus, tenuerim has inscribere pagellas mihi
presumam. Magnos enim magna decere non
ignoro scioq; majora longè Per Ill.^{bus} Ex-
cell.^{ijs} V.^{ris} Regioq; huic iudicio curæ esse,
utpotè quorum humeris grave istud iusti-
tiæ onus & arduum, in Boreali hac orbis
plaga, incumbit, quam ut ad legendas no-
stras tenuitates se demittant Per Ill.^{es} Ex-
cell.^æ V.^æ Regiumq; hoc iudicium. Sed
solitâ Per Ill.^{um} Excell.^{um} V.^{um} Regijq;
hujus iudicij, Clementiâ erectâ hæc pagella,
in conspectum Per Ill.^{um} Excell.^{um} V.^{um} Re-
gijq; hujus iudicij progredi audactèr, ar-
dent. Quas enim artes Per Ill.^{es} Excell.^æ
V.^æ Regiumq; hoc iudicium coluere semper,
harum cultorum non poterunt non esse a-
mante

*mantes. Dent idcirco Per Ill.^{es} Excell.^{as} V.^{as}
Regiumq; hoc Iudicium audacia huic hanc
veniam; Aspiciant sereno ac Clementi vula
tu chartaceum hoc munusculum, quod ad
pedes Per Ill.^{um} Excell.^{rum} V.^{rum} Regijq; hu-
jus Iudicij, qua par est subiectione, depono;
Annumerent Per Ill.^{res} Excell.^{as} V.^{as} Regiumq;
hoc Iudicium vel minimis suis me clienti-
bus, quo vel unico hoc Clementia Vestra
beer radio. Nos Per Ill.^{um} Excell.^{rum} V.^{rum}
Regijq; hujus Iudicij Clementiam late per
orbem portabimus, dicemusq; posteris, ut
consequentium seculorum memoria sciat,
cujus stella sumus, cui soli lucem debeamus,
Deumq; rogabimus, ut Per Ill.^{res} Excell.^{as} V.^{as}
Regiumq; hoc Iudicium Patrie fulcro &
ornamento, justitia decori, ad seram usq; po-
steritatem servet incolumes. Sic precari
non desistam, qui sum.*

Per Ill.^{um} Excell.^{rum} V.^{rum}

Regijq; hujus Iudicij

Subiectissimus

Cliens

E. FALANDER,

IN NOMINE S. S. ET INDIVIDUÆ
TRINITATIS.

INTROITUS.

Hilosophiæ illam par-
tem dum inspicio,
quæ Moralis vulgò
audit, quamq; animi

medicinam recteq; vivendi di-
sciplinam passim nominat Ci-
cero, in cuius laudes descende-
re hic instituti non est mei,
cùm vino vendibili suspensâ he-
derâ non sit opus, varia inibi,
jucunditate paritèr ac utilitate
plenissima, ingenuoq; dignissima
ingenio, sese offerunt mihi. In-
ter hæc vero, doctrina de acti-
onum humanarum principijs,
maximè digna visa, in quâ, quod
in me est tenuis ingenij hac vice

A

exercet

exercerem. Non quòd mihi
præsumam, mearum esse viri-
um accuratè totam hanc trade-
re, est enim res non parvæ dif-
ficultatis: Sed ut mandato Am-
plissimæ Facultatis Philosophicæ,
Constitutionibusq; obtemperem
Academicis. Placet itaq;, habi-
ta ratione temporis & instituti,
nonnulla prædictæ doctrinæ mo-
menta excerpere, eaq; publicæ
disquisitioni submittere. Tu in-
terim Lector benevole, candi-
dè omnia interpretare.

THESIS I.

De principijs moralium actio-
num nos acturos pollicebamus; cum
verò actiones duplicis sint generis,
interiores & exteriores, harum princi-
pia recensēbimus, utpote quæ in lu-
cem exeunt & oculis hominum su-
biciuntur. Sed nec hæ unius ge-
neris;

generis; sunt enim, prout ab Ethicis docetur & Ictis, *invitæ aliæ*, aliæ *Spontaneæ*, Mixtas, vel sola hac ratione, quòd actiones Morales secundum circumstantias potiùs quàm substantiam æstimandæ sint, ad Spontaneas referimus, nos verò de Spontanearum solùm actionum principijs hic inquiremus. Sunt namq; illæ, *invitæ* sc. moralitèr nec bonæ nec malæ, cùm omnis actionum bonitas ac malitia, moralis nempè, (de transcendentali ista bonitate jam non sermo,) ab animo æstimanda sit, non ab opere aut eventu. Actiones præterea, quæ in Ethicis spectantur, vel laus vel vituperium, præmium vel pœna sequitur, quod tamen de invitis, quâ talibus, asseverare vix possumus. Solas ergò spontaneas actiones considerationis esse Ethicæ directè, cum Burgersdicio statuimus.

THESIS II.

Harum autem Principia actiones sunt elicitæ. Quæ vel ad eam animæ

mæ partem pertinent, quæ per se ratione prædita est, & vel ad intellectum, puta practicum, spectant, vel voluntatem: vel ad eam, quæ cum sua naturâ expers rationis est, aliquo tamen modo rationis fit particeps, quæ pars appetitus est sensitivus, & sunt hæc *principia* sc. *αἰσθη* seu affectus, qui à nobis, non nisi quatenus in homine reperiuntur, considerantur, & id quidem hic non quatenus materialitèr & per corporea organa sese exerunt, vel in animæ facultate nudè consistunt, quomodo Physicæ sunt considerationis, sed quatenus ex his, absq; prævia deliberatione & proposito antecedente resultant actiones.

THESIS III.

Elicitas istas actiones, quas principia appellamus, quæ ad rationalem animæ partem spectant, cum Præclariss. Dn. Præside tres esse statuimus. Consultationem, Electionem & volitionem seu voluntatem, quæ
tamen

tamen vox (voluntatis puta) non actum primum ipsam volendi *δύναμιν*, sed actum secundum & *ἐνέργειαν* denotat. Sententiæ actionum humanarum principia, *Libertatis arbitrij* additione augmentum ut subscribamus impellentes non vidimus rationes. Nam quamvis dicant, voluntatis esse appetere bonum, libertatis posse eligere vel non eligere, hæc tamen duo indissolubili cohærent nexu; liberum enim arbitrium nihil aliud est, quam modus quidam ipsius voluntatis, seu ipsa voluntas libera. Quare apparet voluntatem & libertatem voluntatis realitèr inter se non distingui, licet operâ mentis nostræ concipi possit voluntas ut compositum ex subjecto & adjuncto, ex suo materiali & formali: illud est potentia, hoc potentia libertas, ut eruditè differit Præclariss. Præses Eth. c. 2.

THESIS IV.

Numerum hunc principiorum augment adhuc nonnulli *additione scientiæ*,
de

de quo sententiam nostram sequentibus explicabimus. Voluntatem quidem nihil velle aut appetere, sit nisi illud prius ab intellectu cognitum ipsiq; monstratum, largimur ultrò, sed an ideò *scientia* peculiare sit principium, est de quo dubitamus. Dicimus ergo intellectus Iudicium ut antecedens requiri, causam verò & principium esse negamus. Nam (1) non temerè augendus principiorum numerus. (2) non omne quod actionem antecedit, ejus mox est principium, cum aliud sit requisitum, aliud principium. (3) si *scientia* actionum nostrarum esset principium, sequeretur voluntatem liberè quid non appetere, quod absurdum. Quod si contrarium cui placuerit statuere, per nos licebit, sufficit nobis innovatorum nomen modestè effugere.

THESIS V.

Iam ergo quid nostra sint principia explicabimus. *Consultatio est ratiocinatio de medijs, quibus ad finem*
nem

mem pervenitur. Consultatio me-
diorum tantum est, non finis. Finis
enim habet rationem boni, & est
per se expetibilis & naturalis, ut non
possit eum agens nolle, nec opus ha-
beat ulla consultatione, loquendo
de fine ultimo. Intellectus hic me-
dia non solum cognoscit & volun-
tati proponit, ne feratur in incogni-
tum, sed ea etiam inter se comparat,
& alia alijs præfert. hæc intellectus
actio ratiocinatio ista est, quam *βουλευ-
σις*, seu consultationem hic appel-
lamus.

T H E S I S VI.

Finitam consultationem *Electio*,
ut filia matrem, sequitur, quæ est
appetitus præmeditata eorum, quæ à
nobis fieri possunt. De ijs enim,
quæ in nostra potestate non sunt, ut
nemo consultat aut consilium capit,
sic & nemo ea eligit, sit nisi fatuus.
At cum idem sit consultationis ac e-
lectionis objectum, media scilicet,
consultatio ab electione, prout nec
hæc

hæc ab illa, jam non differet. Sed quamvis utraq, harum circa media versetur, alio tamen modo media sunt consultationis, alio Electionis objectum. Consultationis objectum incertum, Electionis definitum est & certum, utpotè cum voluntas cōmodiora liberè amplectitur, ubi manifestum maximè cernere licet Consultationis ab Electione discrimen; quamvis etiam præterea distinguantur (1) subjecto, illa facultatis cognoscentis & intellectus, hæc appetētis seu voluntatis est. (2) Tempore, illa præcedit, hæc sequitur.

THESIS VII.

Volitionem, præter supra tractata duo, principium esse actionum humanarum tam est certum, ut de eo ambigere facilè quis non possit. Quod verò nos ultimo loco agamus de volitione, quæ tamen primo videtur ponenda fuisse, speramus nobis veniam dari, cum utrumq; salvari possit, pro diversa | volitionis consideratione.

Quatez

Quatenus enim finem solum respicit, primo potest collocari loco, prout verò media etiam, & ulterius adhuc corporis membra commovet ad consequendum finem propositum, non immeritò consultationem & electionem sequitur. Est autem *volitio boni cum rectâ ratione appetitio*. Velut consultatio media tantum respicit, sic volitio præcipuè finem, licet & media, sed secundariò, propter finem scilicet, velit. Fertur a. voluntas in finem, non quidem sine prævio iudicio, nihil enim voluntas appetere aut averfari potest, quod intellectus prius ipsi non monstravit, *supr. th 4*. Sed tamen sine prævia deliberatione. Cùm ergo iudicium intellectus practici vel *Absolutum* sit, quod res in se, ac sua natura considerat, & decernit quid bonum sit, quid malum, vel *Comparatum*, quod res cum alijs rebus ac circumstantijs comparat, & decernit, quid melius sit quid deterius, unde apparet intellectum absolutè a-

liquid

liquid judicare posse bonum, quod cum alijs collatum judicat esse malum, & contra, ut in mercatore, obortâ tempestate, merces eijciente, & patre familias unum ædificium, metu majoris incendij, diruente, res est planissima, sequitur Comparatum intellectus judicium perfectius esse absoluto.

THESIS VIII.

Promiscuè quidem termini hi *voluntarium* & *spontaneum*, ut idem significantes usurpantur, quod ex communibus loquendi formulis est manifestum, in quibus significationis nulla apparet diversitas. Accuratus tamen loquendo, sequens inter hos intercedit discrimen. Voluntas homini naturalis est & propria, spontaneum etiam certo respectu brutis & infantibus competit. Nonnulla etiam spontè fiunt, quæ sola animi cupiditate fiunt, reluctante interim voluntate, quod videre est non solum in incontinente, sed & alijs quibus

con-

contingit illud Medæ: *video meliora
proboq̄, deteriora sequor.* Quorum $\pi\rho\alpha\iota\varsigma$
 $\xi\epsilon\iota\varsigma$ spontaneæ quidem sunt, volun-
tariæ tamen dici non merentur.

THESES IX.

Actum hæctenus de principijs acti-
onum spontanearum, quæ ad rationa-
lem animæ partem spectant: agen-
dum jam breviter in hac thesi de ijs,
quæ ad partem naturâ sua rationis
expertem pertinent, non enim suffi-
ciunt priora ista tria, ad constituen-
dum perfectum principiorum nume-
rum, prout ex superiori Thesi colli-
gere licet, & sequentia ulterius pro-
babunt. sunt verò principia hæc af-
fectus, quorum sedes appetitus est sen-
sitivus, quem supra partem animæ
rationis expertem diximus. Esse a.
affectus principia patet; quia multa af-
fectibus abrepti agunt homines, qua-
rum actionum principia sunt sine du-
bio affectus. De his a. nostrum erat
hic loci esse sollicitos, actionum e-
nim spontanearum principia nos tra-
dituros

dituros initio hujus disputationis pol-
licebamus, at tales esse *πράξεις* istas
nemo ibit inficias. Quod si *πάθη* ra-
tionis fræno cohibentur, jam actio-
num nostrarum instrumenta potius
sunt quàm principia. Tantum de af-
fectibus, scientificâ eorum tractatione
Physicis relictâ.

T H E S I S X.

Actionum ergo nostrarum princi-
pia sunt *ἐφ' ἡμῖν*, in nostra potestate;
quod si secus res se haberet, jam o-
mne virtutis studium esset frustrane-
um, frustraneæ admonitiones omnes,
frustraneæ essent præcepta, at hoc
eorum nemo, quibus quid est sanæ
mentis, affirmare ausus fuit unquam.
Cum quorum principia in nostra sunt
potestate, ea etiam ipsa in nostra sint
potestate, & vicissim, quæ in nostra
sunt potestate, eorum etiam principia
in nostra erunt potestate. Prout ita-
quæ *τῶν πράξεων*, sic & principiorū
sumus Domini. Est enim homo ve-

ræ rationis particeps, E. & voluntatis;
& per conseq. principiorum actio-
num humanarum. Præterea si ho-
mo per propriam suam naturam con-
sultat, deliberat, consilium suum mu-
tat, improbos damnat &c. erit etiam
particeps principiorum actionum hu-
manarum. At antecedens est verum
E. & consequens. Stabilimus insu-
per thesin nostram effato Jehovæ,
Gen. 4. sub te erit appetitus & tu do-
minaberis ipsi. Nemo a. nos hic pu-
tet rerum spiritualium ullam facere
mentionem. Ad astra recurrentibus,
præter tritum illud, *astra inclinant
non necessitant*, hoc opponimus: a-
stra causæ sunt universales, quæ par-
ticulares effectus determinare non pos-
sunt; Nec agunt astra directè in vo-
luntatem hominis. Temperamen-
tum corporis actionum esse principi-
um asserentibus, iterum distinctio-
nem inter inclinationem & habitum
opponimus, experientiamq; hic pro-
vocamus testem, quæ validè nostras

tuetur partes. Plures enim eodem temperamento, diversimodè videmus affectos, hosq; virtuti, vitijs illos deditos esse, quod fieri non posset, nisi principia actionum in eorum essent potestate. Stoicorum sententia fato omnia subijcientium jam explosa est dudum. Addimus ergo ultimò, harum sententiarum ne ullam quidem cum libertate arbitrij consistere posse, at *ἀντεξέσσιον* esse hominem simpliciter necessarium est. Duro- rum enim alterutrum oportuit: aut rationis expertem esse hominē, aut si ratione sit præditus, liberū habere arbitrium, ut loquitur Burgers. supra, confer Th. 3. Quod si jam principia & ipsæ *πράξεις*, ut dictum est, in nostra sunt potestate, erunt & hinc resultantes habitus. Atq; hæc erant, quæ candido tuo iudicio, Lector benevole, subijcere hac vice, habuimus in animo. DEUS T. O. M. studia omnium nostrum in sanctissimi sui nominis gloriam, Patriæ u-
fus

sus & Academia nostræ decus dirigat,
cui cum filio & Spiritu Sancto
sit laus, honor & gloria in non
terminanda secula!

*In Eruditam & Inauguralem dissertationem
Viri Iuvenis Præstantiss. & Politiss.*

DN. ERICI ERICI FALANDRI,
Philosophiæ Candidati meritissimi,
de principijs actionum Moralium acutè differen-
tis, Patriæ & amici sincere dilecti,

ვერჯდასჯეოვ

Almæ virtutis genetrix est *Actio* cre-
bra,

Est itidem fructus *Actio* clara boni.

Non est vita beata, caret quæ motibus istis,

Mors hominis citius, vita vscâda fiet.

Immortale puto est, sequeris quod docte

FALANDER,

Vita probata bonis, ingeniosa probè,

Eximias dotes probat hæc satis *actio* præ-

O salvus vivas, & redeasq; simul! (tens,

Amicâ mente & manu depropes-
raturum ab

AXELIO Kempe Pol. & Hist.

Prof. P.

Ad Dn. Candidatum Fratrem amiciss.

Sermone non potest terminari quantâ me
sufficiat voluptate, quòd Tuam eximiam
virtutem laboremq; improbum, sequatur de-
cus, non gemmis nec pupurâ venale. Non
tu in inertia latitabas sepulcro; in sapien-
tia Olympijs certabas sirenuè. Non aurum
summi materiam mali ardebas: Eruditi-
onem & virtutem veras legebas opes,
quas nec imber edax, nec aquilo impotens
ruere potest. Non Te atate tenerâ tur-
pium cupiditatum tenebat libido: Musis ju-
veniles annos haud infelix litabas va-
tes UlTIMò virtutis nunquam viam deserebas
ardua, quâ Te deduxit fax honesta mentis
gloria, senectutis nescia. Nunc ergo,
quæ sudoris sequitur noctem, aspice honoris
auroram, opera quæ refert & labores, læ-
titiæ & solatiÿ aspice meridiem. Aspice
obturatum invidiis os lividum, ad properas
tas Parentibus & amicis gaudiorum ferias
& gratulationum solemnitas, Tibi deniq; ipsi
uberem fructum laboris, jucundamq; in-
dustria collectam propera messem. Facit
hic tuæ manipulus felicitatis animum in

votâ

vota scintillare meum: Beet eum amplius
Deus omnis prosperitatis, ut in cumulum ac-
crescat! *Vivas diu! Vivas felix plus vi-
ce simplici! Intaminatis fulgeas honoribus
quos nec innumerabilis annorum series nec
fuga temporum nec vorax consumet vetu-
stas. Vale!*

GABRIEL TAMMELINUS.

Quicquid in hoc aëvo, mortalis crimina vi-
diluat, id faciet vita beata reor, (tæ
Sed nisi mortales ratio moderabitur atq; sus
Hujus vix fiet copia certa tibi,
Ergo sanctarum tua nunc Electio rerum
Consiliumq; petas, cuius & dignus honos.
Non alias probitas, genuina laude triumphet
Actio vel repetet premia digna sibi,
Nec sic virtutum temones cæca voluntas
Transiliet, quin sit, quæ moderatur opus.
Ergo tuis spectata pijs stent premia musis
Eximij patris docta propago tui.
Hæc tua svada docet; tibi sunt ea p. bula mē-
Actio queis, terris nostra probata cluat. (tis
Sic decet Aonijs hastam vibrasse palastris
Ausibus ut redeant aurea ferta suis.

*Quæ satis est Patria, Patriq̄, tibiq̄, vidisse
Aptari doctis, splendidiora comis,
Sic sapientis erunt animi, sed laude triumphi
In decus erecti, quo speciosus ades.
Atq̄, ita luxurians, magnorum credo favore
Indignus non es qui videare, Vale*

â Tuo qui hæc læto affectu, & pro necessitudinis nostræ debito apposuit.

JOSEPHO MATHESIO

Magnos profectò & longè honestissimos optimorum studiorum fructus illi ante alios in hac vitâ consequuntur, qui omnes ingenij nervos in hoc intendunt unicè, quo & prodesse bonis ingenio labore possint, & eruditionis suæ memoriam præclaro literarum testimonio posteris commendare. Horum longè præ ijs celebritas est, qui quidem ad eruditionem maxima tollentes vota, rationem ejus consequendæ nescientes, vel nimia persuasionem sui in medio cursu

su

su subsistunt, vel omnibus uno ore in-
hiantes multa sibi proponunt, pauca
consequuntur, peregrinantibus si-
miles, quibus hoc evenit ut multa
hospitia habeant, nullas amicitias: i-
dem accidit his, qui dum omnia curs-
sim transmittunt, nihil solidi sibi
comparant, quo fit ut rarò ad do-
ctrinæ decus assurgant, verumq;
studiorum fructum sentiant exigu-
um. Hæc fatis studiorum tuorum
Eruditissime FALANDER prætexen-
da sensui, quorum aliam longè Te
inijisse rationem eventus desideria
multorum implens liquidò probat.
Naturæ enim ingenijq; adjutus felici-
tate, his remis sedulam industri-
am addere non ignavus fuisti, hære-
ditates multorum bibliothecas evol-
vens. Non ut iustar canis trans
Nilum sitim irritares, sed magnos
congeminans haustus ut eraditione
non vulgari fibræ ditescerent. Per-
scrutando igitur ea facta est sagina
ut emensis Philosophiæ spatiosis cam-
pis

pis Laureæ proximam spem occupaſ, Patriæ, parentum atq; amicorum vota longum ſperata expleturus. Maſte igitur novis his titulis amicorum mellitiſſime, quos tibi industria acquiſivit, virtus commeruit. Fruere ingenio & fortunâ quo Patriæ eluceas non ignobile ſydus. Vale

GABRIEL FORTELIUS

Si ſtudijs dat certa pijs perdocta Minerva
Præmia; cur ceſſet reddere digna tibi?
Quod, labor ergo tuus vigilate & tadia no-
Nunc cape mi frater, promerueſ decq. (Etis
Sic proſtant Patri, proſtant domuiq; paternæ
Gaudia, quæ nullo ſunt moritura die.

Ita ſtudijs Domini fratris ſui, licet debili
ſvada, gratulabar.

JOHANNES E. FALANDER.

